folio — 369

folio 369

T 550

Cort verhael eñ rechte ver-
claringe vande Entreprinse/die des Eertz Her-

togen Albertus volck ghedaen heeft op de stadt Bergen op
den Zoom eñ de wercken daer voren gelegen/op den xxjen. Augusti
1605. onder t'belept eñ conduitte van *Mons d'Heÿcourt.*

Midtsgaders

Den bloedigen eñ tyrannigen Assault eñ stormen/geschiet
den xxen. Septembris daer nae tut selve jaer/met ontrent seven duysent sol-
daten te voet/ende sesse vanen Ruyteren des Eertz Hertoghen volck/onder
t'belept van *Mons Detereille*, door het aen dienẽ eñ mede-geven van *Mons de Labüsé* Gou-
verneur tot Hulst in Vlaenderen/ eñ *Mons de Dette*, laetst Gouverneur geweest
(door den Eertz Hertoch) op t'Casteel van Wouwe/eñ de ui-
coemste eñ succes van dien.

Ghevisiteert eñ gecorrigeert by den Heere Ridder Jonch. Paulus Bax Gouverneur deser stadt Bergẽ op den Zoom, eñ den Capiteynen des garnisoens eñ der Borgerie der voorsz. stadt.

Ghedruckt tot Berghen op den Zoom.
By Jacob Canin/ Anno 1605.

Cort verhael eñ rechte ver-
claringhe van de Entreprinse / die des

Eertz Hertogen Albertus volck ghedaen heeft op de stadt
Berghen op den Zoom / eñ de wercken daer voren gelegen / den xxj^en. Au-
gusti 1605. onder t'belept eñ conduitte van *Mons d'Hebicourt*,
Midtsgaders: Den bloedigen eñ tyrannigen assault eñ stormen / die ge-
schiet zijn den xx^en. Septembris daer naer int selve jaer op onse voorsz stadt
Berghen / met ontrent seven duysent soldatē te voet / eñ sesse vanen Ruyte-
ren van des voorsz Eertz Hertoghen volck / onder t'belept eñ conduitte van
Mons Deterville, door het aen-dienen eñ mede-geven van *La Büsé*, Gouverneur
tot Hulst in Vlaenderen / eñ *Mons de Dette*, laetst Gouverneur gheweest (voor
den Eertz Hertoch) op t'Casteel van Wouwe / eñ de uytcoemste ende succes
van dien.

Aer dat den Eertz Hertoge Albertus op
den 17. Augusti 1605. heeft doen vsamelen eñ assem-
bleren van diversche steden / Casteelen eñ Fortressen /
den nombre van ontrent vier duysent voetvolcx eñ
drij vanen Ruyteren / tot Beveren inden lande van
Waes eñ op Blockersdijck / heeft de selvige (naer dat
onder den ghemeynen man eñ soldaten was uytghe-
stropt eñ te kennen gegeven / als dat sy dē selven aen-
slach verdacht hadden op t'lant vā Casande / Arden-
borch / Sluys / oft Ysendijck / met groote gereetschap
van Picken / Spaen / Houweelen / Bylē / Petarssen / Ladderen / Yper-werc-
ken / Granaten / Bruggen / Schupten / eñ meer andere ammunitie vā Oor-
loge) doen overschepen eñ oversetten van Calloo ende daer ontrent op den
Cauwesteynschen Dijck over t'lange Reck / eñ zijn alsoo op den 21. Augusti
1605. (wesende t'Antwerpen de Kermisse ofte L. Vrouwen ommeganck /)
gecomen naer Bergen op den Zoom voorsz des morgens ontrent de clocke
tusschen twee eñ drye uren / vanden langen Noortgeest lancx het verdronc-
ken Lant / genaemt het Noort-lant / door de stadts Haven / also het als doen
leegh water was / eñ hebben stracx het buyten-werck / ghenaemt Beck-af /
met ontrent duysent mannen beclommen / dewelcke door t'marasch eñ Ha-
ven gemarcheert quamen. Dit vernemende de Santinelle op t'selve buy-
ten-werck / heeft terstont alarm gemaeckt eñ tweemael op den vyant ghe-
schoten: Maer also de Wacht / die int voorsz Beck-af ghehouden wert / niet
suffisant en was om alsulcken menichte te wederstaen / hebben t'selve buy-
ten-werck verlaten / hare vlucht eñ vertreck nemende achter uyt over den
Hauwer-dijck / commende onder de palissaden van den Water-molen (het
welck een seer smal dijcxken is) eñ schuylden alsoo onder de vleugelen van

 der stadt,

der stadt. Nu den vyant t'selve buyten-werc ge-entert eñ Hobert hebbende/hebben hun aldaer in twee hoopē gedeelt/ den eenen hoop om de palissaden voor de Redoubte af te houwē/ dewelcke tot bescherminge vā St. Iacobs Poorte leyt/eñ die selve ingenomē hebbende/ meyndē dat sy inde stad waren/ eñ riepen aldaer: *Ville gagné, Courage, Courage, viue la Messe Aprochons Messieurs, aprochons Souldats.* Maer die Borghers der stad hebben hun met de Soldaten aldaer seer cloeckelicken geweert / met schieten/steken eñ slaen / eñ naer dat haer cruyt eñ loot een weynich failleerden hebben deselve seer vromelicken door het worpen van steenen geresisteert/ so dat sylieden moesten afwijcken eñ de vlucht nemē/latende also op de selve Redoubte eñ beck-af liggen ettelicke dooden eñ vele gequetsten/overmidts daer stracx in abundantie cruyt ende loot ghenoech quam. De andere trouppe des vyants/zijn langs den Haven-dijck onder aenden voet van het voorsz buyten-werck na de stadt geapprocheert/eñ hebben op eenen corten stont twee stercke staketsel-poorten (die buyten de Water-poorte staen) met Petars open doen springen/daer sy hun met de geheele trouppe stracx door begeven hebben naer de voorsz Water-poorte/ alwaer sylieden (naer dat sy een Hekenwerck ter Aerden gedrongen hadden) eenen springher voor hingen/maer den selven spranck niet: Oock soo wert den selven die dat werck aldaer aen stack/eñ noch meer andere/met steenen doot gheworpen: boven welcke voorsz poorte/so wert een vroom Lieutenāt vande Compagnie van Capiteyn Bernardt/Pluckard genaemt/doot geschoten/eñ bovē St. Iacobs-poorte voorsz/noch ettelicke gequetste/maer geen borger noch soldaet vande selve quetsueren gestorvē. Den Heere Ridder Gouverneur Ionch. Paulus Bax / presenteerde hem aldaer oock van t'begin des alarms totten eynde desselfs/gevende couragie eñ moet/beyde aen borgers ende soldaten: Maer na menschelicker wijse was het onmogelic dat de selve stadt mochte behouden blijven/eñ den Inwoonderen vande doot ghepreserveert / overmits dat de helft van t'garnisoen maer op de wacht en was / als niet geadverteert noch geadviseert zijnde van alsulcken Aenslach eñ Entreprinse: Eñ den vyant aen comende met alsulcken ongehoorde/ja by na onbekende militaire instrumenten: Die in also corten tijt Poorten eñ Palissaden in stucken connen breken/daer sy stracx conden door loopen eñ marcheren in gelede: Eñ hadden by naer hun faict geexploicteert/al eer de borgers ofte soldaten (door de grootheyt der stadt/eñ elck ter ruste wesende binnen hare huysen) conden by de Poorte gecomen daer den vyant hem presenteerde. De meyninge des vyants was dese: Dewijle sylieden versekert waren dat onse voorsz stadt swack van garnisoene was/eñ de Water-poorte geopent zijnde/ stracx de voorsz duysent mannē te diviserē eñ deelen in twee trouppen: Latende de eene trouppe marcheren by noorden langhs de veste na de Steenberghsche-poorte/eñ de ander trouppe by zuyden nae de Bosch-poorte toe/ daer haer de Cavaillerie met den anderen resterende hoop infanterie / oock verthoonden eñ alarm maeckten/omme de selve Poorten also te openen/eñ hunne compliten inne te laten/de Innewoonderen / cleyn eñ groot/jonc eñ oudt/edel eñ onedel te massacreren: Haren lust eñ contemplatie te nemē dry

dagen

daghen lanck int moorden: Schoffieren van vrouwen: Violeren ende vercrachten van dochters/als andere ongecoloreerde tyrannye / dwelc dē goeden God hun niet en heeft willen toelaten/maer heeft genadelicken voor de Inwoonderen geweest/deselve gevende mannelicke herten tot wederstant haerder vyanden/die met groote schande de selve stadt hebben moeten verlatē/met verlies van ontrent dertich doodē/waer onder een Capiteyn was/ noch xx. gevangenen eñ 200. gequetstē: Latende tot dienste eñ oorbore van de selve stadt alle hunne voorsz amunitie van oorloghe/ met seer vele wapenen/wel om te monteren 400. mannē. Eyndelicken hebben sylieden (siende dat haren Aenslach/volgens hare meyninge eñ begeerte/niet is gesucceedeert) de arme Lantlieden/int af trecken na Antwerpen/seer tyrannichlicken mishandelt/ overmits hare Entreprinse niet en was ghesuccedeert als voorsz is: scheldende de selve voor verraders/eñ hun accuserende/dat sy die van Bergen van dit exploict souden gheadverteert hebben: Roovende haer met gewelt hunne middelen eñ goederen/dewelcke seer te beclagen zijn / eñ moesten alsulcken forse eñ gewelt met patientie van hun verdragen/eñ seyden opentlicken tegen de arme Lantlieden / dat sy dit moestē lyden om dat haren Aenslach niet en was geeffectueert.

Daer naer:

Op den 19. Septembris 1605. soo heeft den voornoemden Ridder Jonch. Paulus Bax eenige Ruyters wtgesonden naer het quartier van Antwerpen/om te siene eñ te vernemē ofter eenige vergaderinge van des vyants volck was op den Brabantschen bodem/ na dat hy vernomen hadde het groot preparaet eñ toerustinghe van vele/ ende menigerhande amunitie van Oorloge eñ ingenieuse Instrumentē die binnen de Warande te Brussel eñ Antwerpen gereet gemaect warē/wachtende alleenlick na de versamelinge vā t'volck/die t'exploict (alsdoen noch onbekent) souden te wege brengen: So ist dat de voorsz Ruyteren den selven dach ontrent ten 10. uren voor noen rencontre hebbē gevondē van Cavaillerie by den Dorpe van Stabroeck/der welcker eenen byden vyant gevangen wert/eñ de andere half gedevaliseert zynde/hebbent noch ontloopē / eñ brachten de tydinge binnen deser stadt ontrent den noen. Eñ tegens den avont met het sluyten der poorten: Soo heeft den Heer Gouverneur voornoemt andermael soldaten wtgesonden/om te vernemen ofter ergens volc op de bane was/dewelcke ten 10. uren indē avont zijn wederomme voor de stadt gecomen: Roepende aen de Santinelle/dat den vyant met gheheel de macht by den Rae-bergh was/welcke plaetse geen mosquet-schote van der stadt en is/te voet eñ te peerde/met bruggen/schuyten/ eñ allerhande amunitie van Oorloge/eñ naer hun duncken was het een royael Legher/ overmits dat alle weghen eñ heirbanen / rontomme de stadt / met crijghs volck beset waren: Ten welcken fyne den voorsz Heere Gouverneur ontrent ten xj. uren inden avont ettelicke stucken geschuts dede af schietē/ eñ een vyerbaken aen-steken/op dat die Schanssen t'eynde de Havē deser voorsz stadt/

 eñ die

eñ die stadt eñ lande Tholē / mitsgaders die van Wouwe eñ steenbergē moch-
ten Vadverteert eñ op hunne hoede zijn / oft mogelic dē vyant daer henen wil-
de trecken / op welcke ure den vyant de voorsz stadt Bergē meynden bespron-
gē te hebbē / maer wert overmits het voorsz schieten noch opgehouden tot by
den 2. uren inden morgenstont / wesende dē 20. Septembris. Den vyant was
geheel stille tot dier tijt / eñ die vā binnen en maecten geen rumoer / maer wach
tē met devotie op haerlieder coemste / malcanderē in stillicheyt courageren de.
So haest alst nu twee uren was / heeft dē vyant die by noordē der voorsz stadt
waren / eñ ooc dē meestē wech te marcheren hadden / een seyne ost teecken ge-
daen / aen de gene die by zuyden der stadt lagē / als dat sy liedē bereyt warē ter-
stont te stormē eñ aen te vallen / eñ dat door twee vyer-pijlen of feujopen / die sy
liedē over de stadt inde locht schotē / het welcke op d'ander syde vande stadt by
yegelijcken conde gesien worden: Na welcke gedaen seyne den vyant stracx de
voorsz stadt vā vijf sydē heeft besprongē / te wetē / eerst aē't Bagijne-bollewerc /
de Steenberghsche-poorte / t' Ravelijn d'Orangie / eñ met een brugge over de
niewe Havē dē Polder / tusschen de zuytschansse eñ Beck-af genaemt S. Ja-
cobs-Polder / met alsulcker vehementie eñ couragie / dattet by na onmogelijc
ware met pennen te schrijvē: Want oft mē van binnē schote met grof geschut /
met mosquettē / calibers ofte roers / sy quamen evē dapper eñ wel gemoet aen /
dringende voorts als eenen yseren berch / insonderheyt aen de Steenbersche-
poorte / alwaer sy op een groot quartier ure tijts drye poorten in stuckē hadden
doen springē / eñ de optreckēde Valbrugge beclommē / neder gevelt / eñ in stuc-
ken / met alle sloten / grendelen eñ ysere boomē / door middel vā diversche inge-
nieuse eñ artificieuse instrumenten / so datter anders niet meer en resteerden te
vellē of neder te worpē dan de binnēste Poorte / (welcke de eerste Poorte is van
der stadt alsmē na buyten wilt gaen) die de borgerie met hulpe des garnisoens
op groevē / Wagens eñ boomen daer inne voerden / eñ also verhinderden binnen
te comen. De Tambourijns der vyanden sloegen alarm voor de binnenste
Poorte binnen de wallē der stadt: Roepende tegens die van binnē. *Nu moet ghy*
hayr laten, sa sa: Marchons, avant avant, approchons approchons: Courage courage. Daer en
tegen de borgers eñ soldaten van binnen / riepen ooc met luyder stemmē: *Coemt*
aen, coemt aen ghy schelmē: Hadden wy u slechs binnē onse stadt, wy soudē u wel leeren Couragie makē:
Eñ riepen voorders: *Haes op Papen: Haes op Papen-dieven: Haes op ghy schelmen eñ moorders.*
Loopt na Scherpen-heuvel eñ Halle uwe L. Vrouwē vā Mirakel besoeckē, dat sy u helpen Bergen winnen.
De Vrouwen eñ kinderē en mogen hier ooc niet vergeten wordē: Want daer en
is noyt in geene plaetsen gehoort of gesien vā alsulckē cloeckmoedicheyt deser
vrouwē eñ kinderē / want God heeft die selvige oogenschijnlic mannelicke her
ten gegeven, so dat sy lieden qualic vande vesten ofte wallē te smijten warē ge-
weest: Sy zijn de borgers eñ soldatē uytermatē seer behulpsaem geweest: Wāt
sy brachten aen / Cruyt / Loot / Peck-reepen / Menc-ysers / Steenē / stroo / bier /
Wijn / eñ veelderley noodige dingē meer / tot resistentie van dē vyant: Ja daer
zijn sommige vrouwē geweest / die hare cleyne siecke kinderkēs uyt der wiegē
namē / eñ gebruyctē de selve wiegē in plaetse vā mandekens / overmits sy anders
niet by der hant en hadden / eñ brachtense also / geladen zijnde met steenē op de
wallen. Nu / de andere cleynhertige vrouwē eñ kinderē / hebbē haer int open-
baer op't middē der stratē / vallende op hunne knyen / begevē ten gebede / heffē-
de hare

de hare oogē eñ handen op na den Hemel / vechtende alſo met de Wapenē des
geloofs vooꝛ ons tot Gode. Dē Innewoonderē/die by allē bekēt zijn room-
ſche Catholijckē te weſen/hebbē hun ooc niet min als de andere / aē de wallen
latē vinden/roepende: Slaet doot de ſchelmen/ſlaet doot de dievē/ en laet ons
doch niemant van haerliedē gevangen nemē/ maer al doot ſmijten/eñ hebben
alſo meer als de andere boꝛgers om des vyants ondergang geroepē. De ruy-
teren des vyants/ſtaende inde zant-ſtrate/hoorende hun eygen volc de trom-
melen ſlaen binnen der ſtadts vooꝛſz wallen/ hebbē ſtracx de trompetten daer
tegēs geſtekē/eñ zijn alſo op ſtaende voet na de ſtadt geappꝛocheert om inne te
comen: Maer God heeft ter ſelver tijt/allē den genē die tot defentie der ſelver
ſtadt warē vechtēde/ merckelicke ſterchept gegevē. Dē vooꝛſz Heere Ridder
Gouverneur Bax/heeft niet geweeſt als de ſlaperige in deſe ſtoꝛmē eñ bloedi-
ge aſſaultē/maer perſoonlijckē hem over al int vooꝛſte gepꝛeſenteert/te peerde
ſittēde/ alſo hy qualic te beene is/overmits diverſche gebꝛekē eñ quetſurē/die
hy in vooꝛledē tijden (int vooꝛſtaen eñ welvarē deſer vereenichde Pꝛovintien)
vooꝛ zijnē vyant behaelt heeft: Houdende dē teugel oft toom zijns Peerts met
zijne zabel inde ſlincke hant eñ met de rechte hant de Petrinalen / die by ſyne
dienarē eñ Mooꝛ/geladen eñ geſpannen werdē/daer hy den vyant mede heeft
helpē chargerē tot defentie vande vooꝛſz ſtadt: De ſoldatē gecourageert/roe-
pende: Courage courage/t'ſa boꝛgers/luſtich ſoldatē / dewelcke in geene wegē
en ſlauden/met ſchieten/ ſtekē/ woꝛpen met Balckoenen/bꝛandende Pec-ree-
pen/ Menc-pſers/ met ſteenen eñ bꝛandende ſtroo. De E. Mageſtraet/eñ de
Kerckē-dienaers deſer ſtadt/en zijn ooc niet int achterſte geweeſt, maer hebbē
hun als de meeſte Hvoecht daer de ſlagē geen gebꝛec en warē/ gevende de boꝛ-
gers eñ ſoldaten couragie. Eñ Claes Luytſz Capiteyn over de Compagnie
vā Amſtelredā/de wacht hebbende met zijne Compagnie op t'vooꝛſz Beck-af/
heeft hem ooc ſeer vꝛomelickē gequeten/ want ſo haeſt als hy den vyant na dē
vooꝛſz Polder ſach marcherē, heeft zijne ſoldaten in goede oꝛdē geſtelt/eñ daer
op ſeer luſtich doē vyer gevē/ſo dat den vyant van daer niet en conde ſcheyden
ſonder te hebbē een groote menichte van doodē eñ gequetſtē/ die ſy op ettelic-
ke wagens mede namen. Aen de boſch-pooꝛte was dē vyant alreede over de
paliſſaden der veſten/eñ int opclimmē der wallē/ met honderdē/ maer de boꝛ-
gers noch de ſoldatē en condenſe niet gewaer woꝛdē/ overmits de groote duy-
ſterhz/wt diē dat het een weynich regende: maer na dat ſy achterdencken cre-
gen/dat den vyant ſoude mogen onder de wallen zijn/hebbē ſtracx groote me-
nichte vā bꝛandende ſtroo over de boꝛſtweere inde veſtē gewoꝛpē / dooꝛ welc-
kē middel ſpliedē den vyant ſeer beſcheydentlic ſagen / eñ hebbē ſtracx daer op
met alle hunne macht gedeſchargeert/nae welcke ontdeckinge dē vyant hare
bꝛandende lonten wt hunne blecke kokers trocken/eñ lichten even als of men
in eenen gloeyenden oven hadde geſien. Emmers ſy hebbē met ſchandē moe-
ten af trecken / latēde hier doot den Baroen d'Armeſthein geboren van Sty-
ria/met noch negē Capiteynen/eñ ontrent 100. dooden/die hier in dry putten
begraven zijn: Eñ daer en boven laghen alle wegen tot by Antwerpen toe/be-
zaept met doode lichamen/die van hare quetſueren onderweghen ghe ſtoꝛven
zijn/eñ in andere verſcheydē wegen/daer in ſy vdoolt warē/ zijn noch ſeer vele
doodē gevondē ongeplondt/ in ſōmige plaetſē inde veertich / ſommige min eñ

ſommige meer. Alles wat de borghers eñ ſoldaten hebben connen becomen eñ int leven vinden (gheduerende de furie) hebben ſy op den leven niet verſchoont/maer al doot geſmetẽ. Eyntelijcken/ hebben ſy hare wagens/ die ſy herwaerts brachtẽ / geladen zijnde met allerhande amunitie vã Oorloge/wederomme naer Antwerpen bebrachtet eñ geladen met doode ende gequetſte lichamẽ/tot meer als achtendertich wagens in getale: Hebbende oock de arme Huysliedẽn onderwegen Antwerpen ghedwongen de dooden (van geene merskelicke offitie zijnde) te begravẽ. Doch zijn verſekert/dat ſommige der ſelver wagenen met xij. xiij. eñ xiiij. ſo doode als gequetſte lichamen zijn geladen geweeſt. De kogels die op den vyandt gheſchoten zijn geworden/waren meeſt gevalſcht eñ ghefenijnicht: Want de gene die daer mede gequetſt zijn geweeſt/te weten/ eenen borger/is daer af gheſtorven/al hoe wel het geen doodelicke wonde en was: Eñ hebbẽ boven dien niet meer als noch eenen ſoldaet verloren: Dit is al t'ſamen het verlies dat wy onder onſe borgers eñ ſoldaten hebben gehadt. D'overſte Conducteur hier van is geweeſt *Mons Detereille*, eñ was vergheſelſchapt met ontrent ſeven duyſent voetvolcx eñ ontrent ſeſſe hondert Ruyteren. De Almachtige ende ghenadighe God ſy loff/prijs/ eñ eere / die deſe ſtadt eñ de Inwoonderen der ſelver / ſoo ghetrouwelicken beſchermt heeſt/van nu aen tot inder eeuwichept/

Amen/

